

*Онисенко С. В.,**асистентка кафедри мовної підготовки**Навчально-наукового центру «Інститут біології та медицини»
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ІРАНСЬКИХ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Анотація. У статті йдеться про небезпеку маркетизації та комерціалізації вищої освіти, описано негативні наслідки цих процесів, зокрема, у сфері надання освітніх послуг іноземним громадянам. Студенти-іноземці часто не володіють достатньою мотивованістю до навчання, що ускладнює роботу викладача й погіршує навчальні результати. У цьому зв'язку йдеться про важливість формування комунікативних навичок у студентів-іранців під час вивчення української мови як іноземної та про труднощі, які виникають у разі відсутності у студентів належної мотивованості до навчання. Проаналізовано дослідження, присвячені ролі об'єктивних і суб'єктивних мотивів у процесі й результатах навчання в закладах вищої освіти. Науковці пов'язують успішність засвоєння знань із наявністю у студентів високої мотивованості до навчання. Наведено практичні поради та приклади подання матеріалу, обрання навчальних тем, використання мультимедійних технологій, які добре зарекомендували себе в аудиторії студентів-іранців. Для формування комунікативної компетенції студентів важливо створювати на заняттях комунікативний контекст, заохочувати їх говорити, для цього варто відбирати ті матеріали й теми для обговорення, які здатні максимально зацікавити ту чи ту аудиторію. Досягненню позитивних навчальних результатів сприяє застосування ігрових форм подання матеріалу. Вихідці з Ірану нерідко демонструють природну змагальність, активну позицію, лідерські якості. У цьому зв'язку доречно додавати змагальний компонент в їхню діяльність на заняттях з української мови як іноземної, пропонувати роботу в парах чи у групах, під час якої студенти матимуть можливість позмагатися. Наголошено на важливості застосування різних форм навчального матеріалу, зокрема ігрових, для активізації навчальної діяльності та підвищення мотивованості іноземних студентів, які вивчають українську мову. Акцентовано увагу на тому, що серед ігрових вправ найдоцільніше використовувати найпростіші, не ускладнені правилами та обмеженнями форми, наприклад просте повторення сказаного партнером, короткі сценки-діалоги, вправи на швидкість виконання тощо. Один із компонентів успішного зацікавлення студентів-іноземців у вивченні української мови – це увага до психологічних і соціокультурних особливостей представників різних націй для кращого розуміння реципієнтів і пошуку ефективних шляхів комунікації.

Ключові слова: комунікативні навички, комунікативний підхід, мотивація, ігровий елемент, ігрові форми навчання.

Постановка проблеми. В умовах зростання попиту на українську вищу освіту, зокрема збільшення кількості квот на прийом іноземних громадян до закладів вищої освіти Украї-

ни, важливо надавати якісний освітній продукт, задовольняти потреби ринку, який швидко змінюється, і прагнути максимально відповідати критеріям європейської системи освіти. Водночас ці процеси можуть мати і негативний бік – надлишкову монетизацію освітнього процесу, наслідком чого часто стає дещо споживацьке ставлення студентів до навчання, коли складно очікувати щирої зацікавленості у знаннях, а натомість викладачеві доводиться працювати з немотивованими студентами й докладати всіх зусиль, щоб зацікавити й навчити. Це особливо складно у процесі вивчення української мови як іноземної. Отже, проблематика статті пов'язана зі способами й методами навчання, які повинні допомогти викладачеві української мови як іноземної максимально активізувати навчальну діяльність студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці не обійшли увагою проблему недостатньої мотивованості іноземних студентів. Т. Ільїна, А. Реан, В. Якуніна досліджують важливість студентської мотивації для навчальної діяльності. Н. Зінонос розглядає динаміку мотивації студентів-іноземців у контексті соціокультурної адаптації [1, с. 269–275]. Л. Даниленко пов'язує низьку мотивованість індійських студентів, які вивчають українську мову в Запорізькому державному медичному університеті, зі зросійщеним мовним середовищем міста. Авторка переконана, що ефективне вивчення української мови можливе лише в умовах взаємолінгвістичного проникнення, міжкультурної комунікації та взаємоповаги на рівні духовності [2, с. 17–19]. Т. Рудакова, досліджуючи проблему мовного бар'єра у процесі вивчення іноземної мови, стверджує: «Для того, щоб подолати мовний бар'єр, рекомендують виконати три умови: визнати його наявність і зрозуміти причини виникнення; мати сильну мотивацію для його подолання; умови чи ресурси для знищення цієї перепони» [3, с. 61–62]. Отже, без належної мотивації важко здолати мовний бар'єр, а без подолання мовного бар'єра неможливо комунікувати мовою, яка вивчається. У доступних літературних джерелах не досить уваги приділено особливостям роботи викладача української мови в аудиторії студентів-іноземців, які демонструють неналежну мотивацію до навчання.

Метою статті є пошук форм і методів подання навчального матеріалу, які дадуть змогу досягти максимальної ефективності під час вивчення української мови як іноземної в умовах недостатньої мотивованості студентів.

Найважливіша мета вивчення будь-якої мови – це, безумовно, комунікація. У цьому зв'язку комунікативний підхід – один із визначальних у процесі навчання іноземців української мови.

Для студентів-іноземців вивчення нерідної мови в межах комунікативного підходу передбачає формування навичок спілкування в побутових, а також професійно орієнтованих ситуаціях, вміння поставити запитання й відповісти на нього, здатність зорієнтуватися в темі розмови й підтримати її. З цього приводу робить слушне зауваження І. Дирда: «... комунікативний підхід спрямований саме на практику спілкування [4, с. 4]».

Особливості формування комунікативних навичок в іноземців пов'язані з труднощами засвоєння фонетичних правил української мови, складністю української граматики, невмінням іноземців зорієнтуватися у змішаному українсько-російському мовленнєвому середовищі тощо. Тому так важливо на заняттях з української мови як іноземної відпрацьовувати навички комунікації, практикувати моделі речень у різних розмовних ситуаціях, етикетні формули, загальні фрази, найпоширеніші запитання тощо. Ідеться насамперед про діалогові компетентність – «розуміння зв'язного тексту, вміння відповідати на запитання і звертатися із запитаннями, підтримувати та розпочинати розмову, вести діалог, складати розповідь» [5, с. 173].

Водночас, коли у студентів (учнів) із різних причин відсутня чи недостатня мотивація до вивчення української мови, це негативно відображається на навчальній активності реципієнтів, на якості засвоєння ними знань і, відповідно, на формуванні здатності до комунікації. У таких обставинах важливо обирати ті навчальні методи й форми подання матеріалу, які здатні максимально активізувати увагу студентів. Тобто слід залучати теми й матеріали, які знаходять відгук в аудиторії, визначати, що саме цікаво тій чи тій групі слухачів (зрозуміло, не виходячи за межі навчальної програми). «Для формування комунікативної компетенції студентів з іноземної мови необхідно створювати комунікативні ситуації, оскільки вони допомагають наблизити процес навчання до природних умов спілкування, навчити спілкування в певних життєвих ситуаціях. Темі для створення таких ситуацій можуть бути різноманітними, хоча найефективніші будуть саме ті, що викликають зацікавленість у студентів» [6, с. 50].

Серед аудиторії молодого віку, зокрема, в роботі з іранцями, найкраще зарекомендували себе такі теми, як кіно (улюблені фільми, відомі сучасні актори, зірки телебачення), Інтернет (спілкування в соціальних мережах), музика, танці, розповіді про себе, щоденна побутова активність, подорожі.

Якщо говорити про форми подання матеріалу, що вивчається, то незмінний помічник під час роботи з мало зацікавленою аудиторією – це фото- і відеопрезентації. Вони виразно привертають увагу студентів, змушують концентрувати увагу на темі заняття. Наприклад, у контексті розмови про подорожі кожен активно ділиться досвідом відвідування різних країн. Тут у пригоді стануть зображення відомих міст, назви яких нескладно вгадати; зображення, які репрезентують різні країни світу, тощо. На таких заняттях добре засвоюються тематичні блоки: «Місто», «Об'єкти/локації в місті», «Напрямки руху», «Країни світу», запитання/відповіді на кшталт «Як називається Ваше місто? – Моє місто називається...», «Яка це країна?», «З якого Ви міста?» та інші.

В умовах роботи зі студентами з низькою мотивованістю одна з найефективніших форм вивчення й закріплення знань – ігрова. Вона допомагає активізувати аудиторію, дає змогу заострити увагу слухачів на предметі вивчення. Серед форм навчальної діяльності добре відомі тематичні, а також

рольові ігри. Проте варто враховувати, що вони передбачають наявність у студента певного лексичного і граматичного рівня. Натомість для початківців (рівні володіння мовою «Beginners» та «Elementary») доцільніше використовувати найпростіші форми комунікації: сценки-діалоги (знайомство, вітання/прощання, запрошення, висловлення вдячності), повторення сказаного партнером тощо. Це дає студентам упевненість у тому, що навіть із мінімальним лексичним запасом можливо комунікувати, що, своєю чергою, працює на зміцнення навчальної мотивації. Наприклад, під час вивчення мовленнєвих конструкцій у межах теми «Знайомство» варто підключити театральний елемент, запросити двох студентів зіграти сценку, в якій партнери знайомляться і запрошують один одного на побачення. Це знаходить незмінний відгук у молодій аудиторії, додає позитиву й дає змогу в невимушеній формі проговорити й закріпити типові речення, які запам'ятовуються тим краще, чим більше уваги студенти концентрують на тому, що відбувається у класі.

Якщо говорити про ігри, в аудиторії, яка демонструє незначну мотивованість і водночас низький рівень знань, потрібно насамперед удаватися до найелементарніших ігрових форм. Наприклад, під час вивчення теми «Частини тіла» доречно запропонувати студентам пограти в добре відому гру «Саймон каже...», пристосувавши її до навчальних потреб. Учасників розподіляють на пари, в якій партнери по черзі виконують такі дії: «Саймон каже: доторкнися до голови» (інший партнер має доторкнутися до своєї голови). «Саймон каже: доторкнися до носа» (інший партнер має доторкнутися до свого носа). «Доторкнися до вуха» (інший партнер не повинен торкатися свого вуха, бо не прозвучала ключова фраза «Саймон каже...»). У такий спосіб шляхом багаторазового повторення закріплюється лексика й одночасно реченнєві патерни: «особа (Саймон) каже», «доторкнися до (об'єкт)» і водночас ненав'язливо, в ігровій формі, в пам'яті реципієнтів відкладається граматична модель уживання іменників однини в родовому відмінку («голови», «носа», «вуха» тощо). Водночас парна форма навчальної діяльності забезпечує активну участь усіх присутніх, необхідність дивитися на партнера й виконувати певні рухи підключає психологічні механізми міжособистісної взаємодії, що, своєю чергою, активізує увагу й розумові ресурси всіх учасників гри.

Важливо не перевантажувати студентів великою кількістю правил чи обмежень, навпаки, запорука успіху – найпростіші ігрові вправи. Наприклад, робота зі студентами з Ірану показала, що представникам цієї нації здебільшого притаманні природна змагальність, активна лідерська позиція, гостре бажання перемогти. Це можна й варто використовувати в навчальних цілях, додаючи елемент змагальності у процес навчання. Один із найпростіших прийомів для вивчення чи закріплення певної теми – поділити студентську групу на дві-три команди (залежить від кількості студентів; найефективніше працюють групи не більше 5–6 осіб), дозволити командам обрати лідера, пояснити завдання: наприклад, кожна команда за певний період (найкраще – 1–2 хвилини) має згадати (а лідер – записати) максимальну кількість вивчених слів (використовувати нотатки, підручники, інші джерела заборонено). Так можна закріпити знання лексики на теми «Частини тіла», «Фрукти та овочі», «Транспорт» тощо. Перемагає команда з найдовшим списком записаних слів. Відповідно, аудиторія активізується, студенти з лідерськими якостями прагнуть перемогти й мають шанс продемонструвати свої знання, тоді як особи іншого психологіч-

ного складу теж залучені у процес: якщо й не вигукують слова, то слухають (читають) їх і також мимоволі запам'ятовують.

Висновки. Отже, застосування різних форм навчальної діяльності, зокрема додавання ігрового, змагального компонента під час виконання студентами навіть найпростіших завдань і вправ, сприяє активізації навчальної діяльності й переводить пасивне сприйняття матеріалу, що вивчається, в активне. Легка ігрова форма навчання в аудиторії студентів-іноземців із низькою мотивованістю дає їм змогу повірити у свої сили, упевнитися в тому, що навіть із незначним рівнем знання мови вони можуть бути активними, яскравими, брати участь у колективній роботі, а це позитивно впливає на результати навчання.

Надалі для поліпшення навчальних результатів у роботі з іранцями варто глибше ознайомитися із психолого-культурологічними особливостями представників цієї національності, що дасть змогу підвищити результативність співпраці викладача української мови як іноземної зі студентами і загалом сприятиме зростанню якості вищої освіти в Україні.

Література:

1. Зінонос Н.О. Вплив мотивації на успішність і результати навчання іноземних студентів при вивченні природничо-математичних дисциплін. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2017. № 1 (50). С. 269–275.
2. Даниленко Л.В. Мотивація іноземних студентів до вивчення української мови в умовах зросійщеного мовного середовища (на прикладі груп індійських студентів англійської форми навчання). *Актуальні проблеми викладання української мови як іноземної*: мат.-ли Міжнар. наук.-практ. конф., м. Біла Церква, 19 квітня 2019 р. Біла Церква, 2019. С. 17–19.
3. Рудакова Т.М. Мовний бар'єр на заняттях з української мови як іноземної: причини виникнення та способи подолання. *Актуальні проблеми викладання української мови як іноземної*: мат.-ли Міжнар. наук.-практ. конф., м. Біла Церква, 19 квітня 2019 р. Біла Церква, 2019. С. 60–61.
4. Дирда І.А. Комунікативний підхід до навчання української мови як іноземної на основному етапі. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2015. № 13. С. 433–436. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/3006>.
5. Ренчка І.Є. Викладання української мови як іноземної: формування мовної і мовленнєвої компетентності. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2014. Вип. 9. С. 171–179.
6. Кемінь Г.М., Волошанська І.В. Формування у студентів вищих навчальних закладів комунікативної компетенції на заняттях англійської мови. *Молодь і ринок*. 2014. № 6 (113). С. 48–52.

Onysenko S. Particular qualities of formation of communicative competence among Iranian students at the lessons of Ukrainian as a foreign language

Summary. The article deals with the dangers of the marketing and commercialization of higher education and describes the negative consequences of these processes, in particular in the area of providing educational services to foreign citizens. Foreign students often do not have sufficient motivation to study, which complicates the work of the teacher and impairs learning outcomes. The article discusses the importance of the formation of communication skills among Iranian students in studying the Ukrainian language as a foreign language and the difficulties that arise when students do not have the proper motivation. The author analyzed the study of the role of motives in the process and learning outcomes in educational institutions. Scientists associate successful learning with students' high motivation to study. The author gives practical advice and examples of the presentation of the material, the choice of educational topics, the use of multimedia technologies, which are well established in the audience of Iranian students. In order to develop students' communicative competence, it is important to create a communicative context in the classroom, to encourage them to speak; for this purpose it is necessary to select those materials and topics for discussion which are capable to the maximum interest of this or that audience. The use of game forms of activity contributes to the achievement of positive learning outcomes, especially the addition of a competitive component to student activities. Iranians often show a natural competitiveness, an active position, leadership. In this connection, it is appropriate to add a competitive component to their activities at the lessons of Ukrainian as a foreign language, to offer work in pairs or in groups, during which students will be able to compete. The author emphasizes the importance of using various forms of presentation of educational materials, including gaming, to enhance educational activities and increase the motivation of foreign students studying the Ukrainian language. It is emphasized that among the game exercises it is most advisable to use the simplest, not complicated by the rules and restrictions of the form, for example, simple repetition of what a partner said, short sketches, dialogues, speed exercises, etc. One of the components of the successful interest of foreign students in studying the Ukrainian language is attention to the psychological and sociocultural characteristics of representatives of different nations for a better understanding of the recipients and the search for effective ways of communication.

Key words: communication skills, communicative approach, motivation, game element, game forms of training.